VNHG

Vereniging van Noord-Hollandse Gemeenten

VERSLAG

Anna Paulowna

NETWERKBIJEENKOMST 25·NOV·2022

- **Digitale veiligheid**
- **Verenigingsvisie VNG 2030**

DIGITALE VEILIGHEID IS GEEN LUXE

Gijzelingen door hackers van gemeenten als Buren, Hof van Twente of van de regionale werkvoorziening in de IJmond. Het is een schrikbeeld. Een cyberaanval trekt een zware wissel op mensen en financiën. Met technische oplossingen ben je er niet. Ook de organisatiecultuur moet weerbaar zijn. Chefsache voor bestuur en raad, zo werd onderstreept op een VNHG-bijeenkomst over digitale veiligheid in Anna Paulowna, gemeente Hollands Kroon.

Het getuigt niet van realiteitsbesef als gemeenten digitalisering als een facilitaire dienst beschouwen. Digitale veiligheid moet op de bestuurstafel komen want gemeenten lopen al achter, zo valt gespreksleider Astrid Nienhuis met de deur in huis. De burgemeester van Heemstede blijkt als lid van de VNG-commissie Informatiesamenleving een strijdbare ambassadeur.
In de West-Friese gemeente Opmeer belandde digitale veiligheid via de bestuurstafel in een regionaal Rekenkameronderzoek naar de digitale weerbaarheid. ‘Daaruit bleek dat we heel kwetsbaar waren voor een goed opgeleide hacker”, vertelt burgemeester Gerard van den Hengel. “Een goed maar pijnlijk rapport”. Laat de gêne alsjeblieft varen, roept Nienhuis meteen op. Gemeenten kunnen veel van elkaar leren.

Wethouder Digitale Zaken

Digitalisering heeft vele voordelen. Het bleek in coronatijd de oplossing om als raad toch te blijven vergaderen. Online toepassingen kunnen de dienstverlening verbeteren aan inwoners. “Die willen we allemaal blijven uitbreiden, toch? Dan is beveiliging geen kwestie van kunnen maar van moeten”, stelt Ron Suanet uit Heemskerk, onder meer nadrukkelijk aangesteld als wethouder Digitale Zaken.

In Heemskerk is de urgentie in september 2021 gevoeld. Gemeentesecretaris Jornt Ozenga was nauw betrokken bij de bestuurlijke reactie op een hack van sociale werkvoorziening IJmond Werkt. Daarbij waren persoonlijke gegevens van kwetsbare cliënten in het geding. Ozenga: “Het is een rare gewaarwording als je dan zo’n pand binnenstapt. Je ziet geen brand. De computers, het koffiezetapparaat, alles doet het. En intussen… Onderschat niet wat dat met verantwoordelijke medewerkers doet.”

> ‘‘Gemeenten, versterk de weerbaarheid in uw organisatie en voer multi-factor authenticatie in!’’

Een cyberaanval begint vaak met een menselijke onnauwkeurigheid. De informatiebeveiligingsdienst van de VNG (IBD), ziet nu vaker gebeuren dat een account van een gemeentelijke medewerker wordt gehackt, rekeninggegevens van een leverancier worden aangepast en in een enkel geval zo tonnen naar criminelen verdwenen. “Gemeenten, versterk de weerbaarheid in uw organisatie en voer multi-factor authenticatie in!”, waarschuwt Nausikaä Efstratiades, hoofd IBD. De noodzaak wordt onderstreept door de Texelse burgemeester Michiel Uitdehaag, die zijn raad onlangs bijpraatte en hoorde: “Ik ben maar een raadslid, waarom zou ik elke maand mijn wachtwoord veranderen.”

V.l.n.r Astrid Nienhuis, Jornt Ozenga, John Does, Kato Vierbergen en Nausikaä Efstratiades

Bestuurders moeten met hun raad in gesprek. “Losgeld staat bijvoorbeeld nergens in de begroting”, zegt Ozenga uit Heemskerk. “Daar zal de raad dan eventueel over moeten besluiten.” Digitale veiligheid gaat over de kwaliteit en continuïteit van dienstverlening. Geen luxegoed maar noodzaak. Daarom moet het “eigen huis op orde zijn”. Daarvoor bestaat onder meer het normenkader Baseline Informatiebeveiliging Overheid, waaraan gemeenten op termijn verplicht aan moeten voldoen. De IBD en VNG adviseren gemeenten ook om digitale veiligheid op te nemen in het vierjarige Integrale Veiligheidsplan dat alle gemeenteraden binnenkort gaan vaststellen.

> ‘‘Losgeld staat bijvoorbeeld nergens in de begroting’’

Volledige digitale veiligheid is een utopie. ‘Cyberburgemeester’ Nienhuis roept gemeenten dan ook op om digitale ‘brandoefeningen’ te doen. De VNG heeft aardig wat trainingsmateriaal en games voorradig. Kato Vierbergen (VNG): “Bij oefeningen zie je hoe de rollen en verantwoordelijkheden zijn belegd en of dat werkt.” Nienhuis vult aan: “Je merkt dan ook dat je met andere mensen aan tafel zit dan bij een fysieke crisis; ict’ers en communicatieprofessionals begrijpen elkaar niet meteen.”

Oefenen zou volgens griffier Ruurd Palstra (Velsen) ook goed zijn voor raadsleden, die hij wel eens betrapt op weerzin tegen tweetraps authenticatie. “Dan zien zij wat de bedreigingen zijn. En als ze zich daarvan niet bewust worden, komt er ook geen geld voor digitale veiligheid.” Geld voor iets dat je niet ziet, niet voor een nieuwe brandweerwagen.

De VNG-commisie Informatiesamenleving telt maar liefst vijf leden uit Noord-Holland; Behalve Astrid Nienhuis zijn dat Rian van Dam, burgemeester Hollands Kroon, Bram Diepstraten, wethouder Velsen, Ahmet Karateke, raadslid Velsen en Sybren van Dokkum, raadslid Heiloo.

Noord-Hollandse bestuurders, die klankbord willen zijn bij vraagstukken van digitalisering en digitale veiligheid, kunnen zich aanmelden bij Rian van Dam, burgemeester@hollandskroon.nl.

Voor bestuurders heeft de VNG vijf prioriteiten bij digitale veiligheid opgesteld. Binnenkort komt ze ook met een checklist digitale veiligheid voor raadsleden en griffiers.

CONTROLE OP DE SCANAUTO

Hoe borgen raad en college dat maatschappelijke waarden altijd centraal staan? Geen gemakkelijke naar wel noodzakelijke vraag bij digitalisering.

Als overheid beschermt de gemeente grondrechten en publieke waarden, zoals rechtvaardigheid, gelijkwaardigheid. In de digitale ruimte waar marktpartijen het grootste deel in handen hebben, is die taak geen sinecure. Onder bestuurders bestaat zorg over het databeheer, met spelers als Microsoft op de kust. De raad moet kunnen controleren of de zeggenschap over data en systemen goed is geregeld. Inwoners moeten kunnen weten hoe de gemeente digitale toepassingen als cameratoezicht en sensoren inzet. Of als een scanauto niet alleen voor parkeercontrole maar ook voor afvaldumping wordt gebruikt.

Digitale ethiek

David van den Berg is 'chef ethiek' bij de VNG en wil gemeenten ondersteunen om ervoor te zorgen dat digitalisering en toepassing van technologie in dienst staan van de maatschappelijke opgaven. "Geef iemand hoog in de boom een mandaat om het gesprek aan te jagen", adviseert hij. "Zorg ervoor dat de Functionaris Gegevensbescherming of de Chief Information Security Officer bestuurlijk meepraat. En bedenk dan als raad welke waarden je belangrijk vindt." Een verbinding leggen met de beginselen van goed bestuur kan een vertrekpunt zijn.

Vertrouwen burger

"Leg de uitkomst van dat gesprek duidelijk en transparant vast. Uiteindelijk moet de gemeente het vertrouwen van de burger winnen en voorkomen dat een databeheerder politieke keuzes moet maken." Raadsvoorstellen zouden gebaat kunnen zijn bij een ethische bijsluiter. Van den Berg: "Ergens in het beleidsproces worden vast wel maatschappelijke waarden bepaald, maar je ziet die uiteindelijk niet expliciet genoemd in de raadsvoorstellen."

Meer lezen over digitale ethiek?

> Agenda digitale grondrechten en ethiek

> Handreiking Digitale Ethiek

DIGITAAL A-TEAM

Als een gemeente wordt aangevallen, staat de Informatiebeveiligingsdienst haar in 'de gouden uren' bij met een Computer Emergency Response Team, zodat de schade zoveel mogelijk wordt beperkt. De IBD heeft in de Functionaris Gegevensbescherming of de Chief Information Security Officer een vast vertrouwenspersoon bij de gemeente. Wekelijks stuurt de IBD deze medewerker updates over mogelijke kwetsbaarheden in de digitale omgeving.

VOLGENDE BIJEENKOMSTEN

Vervolg verenigingsvisie	Raadsleden-bijeenkomst	Algemene ledenvergadering
maart/april 2023 (datum volgt)	**mei 2023** (datum volgt)	vrijdagochtend **29 september 2023**

Voor meer info en aanmelding, check www.vnhg.info

Redactie:
Mark van Kollenburg

Vormgeving:
buro075

Ambtelijk secretaris VNHG:
Ben Nijman, vnhg@gooisemeren.nl

Laat de dynamiek van de samenleving leidend zijn. Gemeenten ervaren die van dichtbij en weten wat wel of niet werkt. Maar in Den Haag wordt nog te weinig gedaan met die ervaringen. Dat gaven de VNHG-leden de VNG-directie mee voor de ontwikkeling van een visie voor de vereniging in 2030.

ALS GEMEENTEN DE AGENDA ZETTEN ...

De overheid worstelt met de grote thema's van deze tijd zoals migratie, woningnood en energietransitie. Het zijn thema's die lokaal beter kunnen worden opgepakt. "Gemeenten staan dichtbij de inwoners, kunnen gerichte oplossingen bieden en uitvoering(skracht) komt meer centraal te staan", somt plaatsvervangend VNG-directeur Pieter Jeroense de pluspunten op. Op een aantal grote thema's zouden daarom de gemeenten het voortouw kunnen nemen. "Zodat we de bestaande taken beter kunnen doen en bij de taken waarmee het Rijk worstelt, het voortouw kunnen nemen, maar wel onder strikte voorwaarden." Maar wat hebben Noord-Hollandse gemeenten hiervoor nodig en welke rol kan de VNG daarbij spelen?

Leenscooters

Laat wat er zich in de samenleving afspeelt, leidend zijn en niet een structuur, is de dominante opvatting onder de VNHG-leden. Gemeenten werken pragmatisch aan oplossingen en zien waar ze op de grenzen van de uitvoering stuitten. Een uitvoeringstoets, zoals de VNG nu toepaste bij de spreidingswet, is geen overbodige luxe en kunnen gemeenten in hun eigen beleid ook goed gebruiken ("Leuk zo'n APV over leenscooters, maar niet te handhaven"). Die inhoudelijke ervaringen van gemeenten dringen te weinig door tot Den Haag, vinden de deelnemers.

Samenhang als kracht

Gemeenten pakken de vele maatschappelijke opgaven bovendien zoveel mogelijk in samenhang op. Die integrale aanpak is de kracht van het lokale bestuur, terwijl de overheid te veel sectoraal denkt. Een voorbeeld; gemeenten moeten vele woningen een plek geven maar steun voor de infrastructuur om al die nieuwe inwoners van en naar hun huis te laten komen, blijft uit.

De inhoud voorop en daarbij moeten de bestuurlijke besluiten democratisch verankerd worden. Burgemeesters zijn niet gelukkig met de democratische legitimiteit rond het Veiligheidsberaad. Hoeveel regionale samenwerkingen buiten de GR's, de RES en de Veiligheidsregio, kunnen gemeenten bovendien nog hebben? De structuur en regiovorming vraagt om een fundamentelere discussie.
Voorlopig krijgt Jeroense mee dat de VNG-commissiestructuur geen verandering behoeft. Versterk wat je hebt om je slagkracht om als één bestuurslaag en collectief een vuist te maken, is het advies.

> Verenigingsstrategie 2030

In het teken van versterking van een slagvaardig gemeentelijk bestuur en organisatie staat ook de verkenning van de VNHG naar de meerwaarde van een (vraaggericht) platform voor het delen van praktijkgerichte kennis en ervaringen, zoals Gelderland en Zuid-Holland die ook al kennen. Het idee van een Noord-Holland academie krijgt de steun van commissaris van de Koning, Arthur van Dijk. De VNHG zet het onderzoek naar draagvlak bij de gemeenten en de provincie momenteel voort.